

et-Tefsîru'l-Mukâren: Tefsir İlmindeki İhtilafı Çözümlemede Yeni Bir Yöntem

Araştırma makalesi • Research article

Vedat YETKİN

Atıf: Yetkin, Vedat. "et-Tefsîru'l-Mukâren: Tefsir İlmindeki İhtilafı Çözümlemede Yeni Bir Yöntem." *Mil'el ve Nihal* 20 sy. 2 (2023): 253-278.

<https://doi.org/10.17131/milel.1385635>

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Öz: Kur'an-ı Kerim'deki ayetler üzerine detaylı çalışmalar yapma ihtiyacı günümüzde tefsir uzmanlarını yeni metotlar oluşturma gayretine sevk etmiştir. Bu ihtiyaçlar neticesinde son dönemlerde özellikle Arap dünyasında Mukayeseli Tefsir Metodu olarak tercüme edebileceğimiz et-Tefsîru'l-Mukâren adıyla yeni bir çalışma sahası oluşmuştur. Bu metodun amacı müfessirlerin üzerinde ihtilaf etmiş oldukları ayet/ayetleri ilmi bir yöntemle ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Tefsir ilmindeki ihtilaf olgusu Tefsir tarihi boyunca müfessirlerin sıklıkla ilgilendikleri bir husus olmuştur. Nitekim tefsir mükteşebatına baktığımızda Kur'an ayetlerinin birçoğuna dair farklı görüşler aktarılmıştır. Her ne kadar tefsir ilmindeki ihtilaf olgusu ulema nezdinde makbul olan ve makbul olmayan ihtilaf olmak üzere ikiye ayrılmış olsa da makbul olan ihtilafın içerisinde de ayetin manasını veya hükmünü etkileyen görüşler yer almaktadır. Bu tarz ihtilafı bir yöntem dahilinde incelemeyen müfessirlerin görüşleri arasından birini tercih etmek ilmi açıdan sağlıklı sonuçlar doğurmamaktadır. Tam bu noktada Mukayeseli Tefsir Metoduna ihtiyaç duyulmaktadır. Bu makalede öncelikli olarak tanımı ve yöntemi tam olarak istikrara kavuşmamış bu yeni metot üzerine yapılan tartışmaların üzerinde duruldu. Özellikle Mukayeseli Tefsir Metodunun tanımının ve kapsamının geniş tutulması bazı tefsir araştırmacıları tarafından tenkit edilmiştir. Çalışmada bu yeni metodun tanımı ve yöntem basamaklarına dair araştırmacı kendi değerlendirmelerine yer vermiştir. Mukayeseli Tefsir Metodu'nu daha anlaşılır kılmak için Haşr Suresi 6. ve 7. ayetleri örnek olarak seçilmiştir. İlgili ayetlere dair müfessirlerin tefsirlerde aktarmış oldukları farklı görüşler bu metodun ilkelerine göre ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek bir sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Karşılaştırmalı Tefsir, et-Tefsîru'l-Mukâren, Haşr suresi, Tevbe suresi, Yöntem, ihtilaf.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi [<https://ror.org/00dzfx204>], İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye / Asst. Prof., Bilecik Şeyh Edebalı University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Tafsiir, Bilecik, Türkiye [vedat.yetkin@bilecik.edu.tr], ORCID: 0000-0002-6990-0037.

---

at-Tafsiru'l-Muqaran: A New Method in Resolving Controversies in the Science of Tafsir

---

Citation: Yetkin, Vedat. " at-Tafsiru'l-Muqaran: A New Method in Resolving Controversies in the Science of Tafsir " *Milel ve Nihal* 20 no. 2 (2023): 253-278.

<https://doi.org/10.17131/milel.1385635>

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Abstract: The need for conducting detailed studies on Quranic verses led tafsir experts to introduce new methods. Due to these requirements, a new field of study recently emerged in Arabic academia, at-Tefsiru'l-Mukaren, which can be translated into English as the Comparative Tafsir Method. This new method aims to study the verse(s) on which mufassirs have disputed, in a detailed and scientific way. The phenomenon of dispute in the science of Tafsir has been an issue that mufassirs have frequently dealt with throughout the History of Tafsir. When we look at tafsir literature, different opinions have been expressed about many Qur'anic verses. Although disagreements in the science of tafsir is divided into two as acceptable and unacceptable disputes in the eyes of the ulema, some opinions affect the meaning or provision of the verse among the acceptable disagreements. Choosing one of the views of mufassirs without examining such disputes within a method does not produce scientifically reliable results. At this point, the Comparative Interpretation Method is needed. This article primarily focuses on the discussions on this new method, which its definition and method is not clearly identified. In particular, the broad definition and scope of the Comparative Tafsir Method has been criticized by some tafsir researchers. The author of this article presents his evaluations regarding the description and different layers of this method. Moreover, in order to clarify the principles of Comparative Tafsir Method, the 6th and the 7th verses of the Al-Hashr Surah are carefully examined. The different opinions expressed by the mufassirs regarding the relevant verses in the tafsir have been analyzed in detail according to the principles of this method and a conclusion has been reached.

Keywords: Tafsir, Comparative Tafsir, at-Tafsiru'l-Muqaran, Al-Hashr Surah, Tawbah Surah, Method, Controversy.

Giriş

İnsanlığa hidayet olarak indirilen Kur'an-ı Kerim'in nazil olmaya başladığı ilk günden itibaren açıklanmasına / tefsir edilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Kur'an ile muhatapları arasındaki anlama sorunları ise ilk dönemde Hz. Peygamber (sav)'in öncülüğünde giderilmekteydi. Hz. Peygamber (sav) Kur'an ayetlerine dair anlama sorunu ortaya çıktığında kendisine başvuran sahabeye nihai açıklamalar getirmekteydi. Ancak Hz. Peygamber (sav) ashabının kendi arasında bir ayeti kerimeye dair görüş beyan etmelerine ve içtihatla bulunmalarına izin vererek, mukayese yapmalarına imkan vermiştir. Kendisinin vefatından sonra ise İslam'ın hızla yayılması ve Arap olmayan birçok insanın Müslüman olması neticesinde Kur'an'ı anlama problemi daha fazla artmış ve sahabenin önde ge-

lenleri çeşitli tefsir medreseleri kurarak Hz. Peygamber (sav)'in kendilerine öğrettiği metot ekseninde mana ihtilafı çıkan ayetler hakkında görüş beyan etmişlerdir.

Tâbiîn dönemine geldiğimizde ise Kur'an tefsirine duyulan ihtiyacın artmasıyla neredeyse her ayete dair görüş beyan etme ihtiyacı doğmuştur. Tefsir ilminin tedviniyle birlikte tefsir müktesebatının içerisine dahil edilen çeşitli selef rivayetleri dahil edilmesiyle bu eserlerde bir ayet hakkında birden çok görüş yer almıştır. Müfessirler bazen bu görüşleri oldukları gibi naklederken bazen de içlerinden birini tercih etme ihtiyacı hissetmiştir Cumhur ulema tefsirlerdeki bu ihtilaf olgusunu tezat ihtilafından ziyade tenevvü ihtilafı¹ olarak gördüğü için kimi durumda bu görüşleri telif ederken kimi durumlarda ise içlerinden birini tercih etmişlerdir. Tefsir ilmindeki bu ihtilaf olgusu son dönemlerde, özellikle de Arap dünyasındaki çeşitli çalışmalar neticesinde "et-Tefsîru'l-Mukâren" adıyla isimlendirilerek Tefsir ilmi alanına kazandırılmıştır.

Mukayeseli Tefsir Metodu olarak tercüme edebileceğimiz bu yeni tefsir çeşidi, bu isimlendirmeye ilk defa asrımızda ortaya çıkmış olsa da, uygulanmasının kısmi olarak tefsir ilminin teşekkülünden itibaren müfessirlerce tatbik edildiğini burada belirtmek gerekir. Bir ayet tefsiri için o ayetle ilgili birden fazla farklı görüşün bir araya getirildiği durumlarda, o görüşler ya olduğu gibi arz edilmekte, ya da içlerinden biri tercih edilmekteydi. Bazen de bu görüşler tek bir manada birleştirilmeye çalışılmaktaydı. Klasik tefsirlerden aşına olduğumuz bu yöntem son dönemlerde daha sistematik bir hale getirilerek, tefsir ilminin sahası içerisinde müstakil bir çeşit olarak çalışılmaya başlandı.

Mukayeseli Tefsir Metodu çalışmalarının belirli bir disiplinin kapsamına dahil edilebilmesi için bu alanda usule dair metodolojik çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalarda Mukayeseli Tefsir'in kaidelerini, sınırlarını ve yöntemini belirlemede birçok görüş ortaya atılmış ve bunlar çeşitli makalelerde tartışılmıştır. Öncelikli olarak bu alanın keyfiyeti sorgulanarak müstakil bir alan mı yoksa tefsir ilminin alt dallarından olan Konulu Tefsir'in veya Tahlili Tefsir'in

¹ Detaylı bilgi için bk. Ahmed Muhammed eş-Şarkavi, *İhtilâfu'l-müfessirîn esbâbuhû ve davâbituh* (el-Mecelletu'l-İlmiyye li-Külliyeti Usûli'd-dîn ve'd-Da've, 2004); Suud b. Abdillâh el-Fenisan, *İhtilâfu'l-müfessirîn esbâbuhû ve âsârüh* (Riyad: Merkezü'd- dirâsâti ve'l-İlâm, 1998); Ferruh Kahraman, *Ulumu'l-Kur'an* özelinde tefsirde ihtilaf (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011).

bir parçası mı olduğu tartışılmıştır. Bunun neticesinde müstakil bir alan olarak kabul edenler, kendine has bir tanım ve yöntem oluşturmaya çalışmış ve önceki tanımlar bu açıdan tekrar ele alınmıştır. Bu çalışmalarla beraber Mukayeseli Tefsir Metodu bazı üniversitelerin Tefsir bölümlerinin yüksek lisans ve doktora programlarında da ders olarak okutulmaktadır.

“et-Tefsîru’l-Mukâren” isimlendirmesi ilk olarak Dr. Ahmed es-Seyyid el-Kûmî tarafından *Tefsîru’l-mevzûi li’l-Kur’ani’l-Kerim*² adlı çalışmasında kullanılmıştır. Sonrasında müstakil olarak Mustafa el-Meşni tarafından *et-Tefsîru’l-Mukâren dirâse te’siliyye*³ adlı çalışmasında ilk defa alana dair bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise Ravza Abdulkerim Fir’avn *et-Tefsîru’l-Mukâren Beyne Nazariyye ve’t-tatbik*⁴ başlıklı daha sonra kitaplaştırılan doktora çalışmasında bu yöntemin kavramsal çerçevesi, tarihsel arka planı, araştırma yöntemi ve müfessirlerin ihtilaf sebeplerini geniş bir çerçevede ele almış ve Fatıha Suresi’nin tefsirinde uygulamasını yapmıştır. Yukarıda saydığımız bu üç çalışmanın öncülüğünde alana dair kaleme alınan çeşitli makale ve tezlerde metodun kavramsal çerçevesi ile araştırma yöntemi tartışılarak geliştirilmeye çalışılmış ve çeşitli surelerin tefsirinde bu metod kullanılmıştır.

Türkçe literatürde bu metodun tefsir alanında müstakil olarak, bütün yönleri ile ele alınıp tanıtıldığı bir çalışma henüz mevcut değildir. Bu sebeple araştırmacı bu konuyu kapsamlı bir şekilde ele almanın ülkemizdeki tefsir çalışmalarına ve yöntem çeşitliliğine katkı sunacağına inanmaktadır. Çalışmada öncelikle bu yeni metodun tanımı üzerine yapılmış olan tartışmalar ele alınacak sonrasında ise yöntemi ve önemi üzerine bilgi verilecektir. Ayrıca metodu daha anlaşılır kılmak için Haşr Suresi’nin 6. ve 7. ayetleri bağlamında uygulaması yapılacaktır. Çalışmada araştırmacı bu metodun tefsir literatüründe nasıl karşılık bulduğuna ve tartışıldığına dair görüş ve değerlendirmelerini ortaya koyacaktır. Bununla birlikte bu

² Ahmed es-Seyyid el-Kûmî, *et-Tefsîru’l-mevzûi li’l-Kur’ani’l-Kerim*, 1. bs (Kahire: Daru’l-hûda, t.y.)

³ Mustafa İbrahim el-Meşni, “et-Tefsîru’l-mukâren dirâse ta’siliyye”, *Mecelletu’s-şeria ve’l-kanûn, Camiatu’l- İmarati’l-Arabiyyeti’l-Muttehide, Kulliyetu’l-kanûn* 26 (Nisan 2006).

⁴ Ravza Abdulkerim Fir’avn, “et-Tefsîru’l-mukâren dirâse nazariyye ve’t-tatbik ‘ala suretu’l-Fatıha” (Doktora Tezi, Ürdün, Camiatu’l-Ulumi’l-İslamiyye Ale-miyye, 2011).

makalenin bir diğer temel amacı da alandaki gelişmeler üzerine Türkçe literatürde de çalışmalar yapılmasını teşvik etmek ve katkı sağlamaktır.

1. Kavramsal Çerçeve:

التفسير المقارن (*et-Tefsîru'l-Mukâren*) iki kelimeden oluşan bir terkip olarak iki farklı terim anlamı içermektedir. İlk ögesi olan tefsir lafzı Arapça sözlüklerde herhangi bir şeyin izah edilmesi ve açıklanması⁵ manalarına gelirken zamanla ilmi bir hüviyet kazanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in izahı amacıyla kullanımı onu bu alanda terimleştirmiştir. Zehebi İslam alimlerinin tefsir tanımlarını şu şekilde mezcetmiştir: "Tefsir, insan gücünün yettiği ölçüde Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'deki muradını araştıran bir ilimdir."⁶ Terkibin ikinci ögesini oluşturan (المقارن) mukâren kelimesi ise sözlükte bir şeyi diğer bir şeyle karşılaştırmak anlamına gelmektedir.⁷ Terim olarak ise çeşitli görüşlerin mukayesesıyla bunların benzer ve farklı yanlarını ortaya koyarak hangisinin daha kabule değer olduğunu belirlemektir.⁸

Mukayeseli Tefsir olarak tercüme ettiğimiz bu tefsir yönteminin Arap dünyasında birden çok tanımı yapılmış ve çeşitli ilmi çalışmalarda bu tanımlar detaylı olarak ele alınıp tartışılmıştır. Bu isimlendirmeyi ilk defa eserinde kullanıp tanımını yapan kişi ise Ahmed el- Kûmî'dir. O, Tefsîru'l-Mukâren terkinin şu şekilde tanımlar: "Müfessirlerin bir bütün olarak Kur'an ayetleri ile ilgili yazdıkları görüşleri ve metotlarındaki farklılıkları mukayese etmek, ayetler ile hadisler arasında açığa çıkan farklı yorumları incelemek, kutsal kitaplar arasındaki benzerlik veya farklılıkları araştırmak, Kur'an ayetlerinin görünürde farklı anlamlarını uzlaştırmak ve diğer ilahi kitaplardan gelen içeriklerle karşılaştırmalar yaparak açıklamaya çalışmaktır."⁹

⁵ Halil b. Ahmed, *Tertibu Kitabi'l-Ayn* (Beyrut: Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmi, 2003), 2/62. Sahib b. Abbad, *el-Muhit fi'l-Lüğa* (Beyrut: Alemlü'l-kutub, 1994), 8/311.

⁶ Muhammed Hüseyin Zehebi, *İlmu't-tefsir* (Kahire: Daru'l-ma'arif, 1995), 6.

⁷ Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriyya İbn Faris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüğa* (Beyrut: Daru'l-Cil), 5/86; İbrahim Mustafa, *el-Mu'cemu'l-vasit* (Kahire: Dâru't-Da've), 2/730; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab* (Beyrut: Daru's-Sadr), 13/336; İsmail b. Hammad Cevheri, *Tacu'l-lüğa ve sıhahu'l-arabiye* (Beyrut, 1998) 6/1281.

⁸ Muhammed Fethi Derini, *el-Fıkhü'l-İslami'l-mukâren mea'l- Mezâhib* (Şam: Menşurat camiatu Dimeşk, 1991),5.

⁹ Kûmî, *et-Tefsîru'l-mevzui li'l-Kur'ani'l-Kerim*, 17.

Ahmed el-Kûmi'nin yapmış olduğu bu tanım kendisinden sonra gelen bazı araştırmacılar tarafından kabul edilirken¹⁰ bazıları tarafından ise tanımın uzunluğu ve kapsamının genişliği sebebiyle eleştirilmiştir. Bu sebeple eleştirel yaklaşan araştırmacılar kapsamı daha dar fakat öz bir tanım ortaya koydular. Bu bağlamda Mustafa el-Meşni ve Ravza Fir'avn'ın yapmış oldukları tanımları örnek olarak aktarabiliriz. Meşni'ye göre Tefsîru'l-Mukâren: "Kur'an ayetleri üzerine müfessirlerin ileri sürdükleri farklı görüşleri ve metotlarındaki farklılıkları ilmi ve tarafsız bir şekilde mukayese etmektir."¹¹

Ahmed el-Kûmi ve Mustafa el-Meşni'nin tanımlarında müfessirlerin görüşlerini karşılaştırırken benimsemiş oldukları metodları da çalışmanın içerisine dahil etmiş olmaları sonraki akademisyenler tarafından tartışılmıştır. Müfessirlerin metotlarının da kıyaslamasının Menâhîcu'l-Müfessirîn'in alanına girdiğini ve bu nedenle burada sadece ayetler üzerine beyan edilen birbirinden farklı görüşleri incelemenin yeterli olacağı savunulmuştur.¹² Bu eleştiriler doğrultusunda Ravza Fir'avn Tefsîru'l-Mukâren'i şu şekilde yeniden tanımlamıştır: "İçtihadî tefsirin bir çeşidi olarak Kur'an-ı Kerim'in bir bölümü üzerine müfessirlerin söylemiş oldukları muteber farklı görüşleri bir araya getirerek sağlam bir delil eşliğinde içlerinden birini tercih etmektir."¹³

Ravza Fir'avn'un tanımındaki Mukayeseli Tefsir'in sonucunda müfessirlerin yapmış oldukları görüşlerden sadece birinin tercih edilme gerekliliği eleştirilmiş ve böyle bir zorunluluğunun olmaması gerektiği, aksine bazı durumlarda bu görüşlerin tek bir manada birleştirilebileceği belirtilmiştir. Şu halde, bütün bu hususlar

¹⁰ Abdulhay Huseyn el Feramâvi, *el-Bidaye fi't-Tefsiri'l-mevzui*, 2. bs (Kahire: Matbatu'l-hadaratu'l-arabiyye, 1977), 45; Ahmed Cemal el 'Umeri, *Dirasat fi't-tefsiri'l-mevzui li'l-kasasi'l-Kur'ani*, 2. bs (Kahire: Mektebetu'l-hancî, 2000) 44; Fehd b. Abdurrahman Rumi, *Usulü't-tefsir ve menahicîhi*, 1. bs, (2013), 74.

¹¹ Meşni, "et-Tefsiru'l-mukaren dirase ta'siliyye", 148.

¹² İbrahim b. Salih b. Abdullah el Humeydi, "Mustalahu't-tefsiri'l-mukaren: Dirase nakdiyye", *Mecelletu'l-Camiati'l-İslamiyye li'l-Ulumi's-Ser'iyye, Camiatu'l-İslamiyye, Medine-i Münevvere* 55, sy 200 (2022), 384; Cihad Muhammed Faysal Nusayrat, "et-Tefsiru'l-mukaren İşkeliyyetu'l-mefhum", *Mute li'l-buhus ve'd-dirasat-silsiletu'l-ulumu'l-insaniyye ve'l-ictimaiyye, Camiatu Mute* 30, sy 1 (Haziran 2015), 44.

¹³ Fir'avn, "et-Tefsiru'l-mukaren dirase nazariyye ve't-tatbik 'alâ sûreti'l -Fatîha", 43.

göz önüne alındığında Cihad en-Nusayrat'ın yapmış olduğu Mukayeseli Tefsir tanımı: "Allah kelamı üzerine söylenen birbirinden farklı muteber tefsir görüşlerinin ilmi bir metotla incelenmesidir"¹⁴, kapsamının dar fakat işlevsel olması ve aynı zamanda metodolojik olarak bir tercihe gidilme zorunluluğu bulunmaması sebebiyle araştırmacı tarafından daha uygun bulunmaktadır.

Bu tartışmalar neticesinde Mukayeseli Tefsir Metodu'nu açıklamak gerekirse, Kur'an'ın tefsirinde ayetler üzerine söylenen birden fazla görüşü anlama, bu görüşleri bir noktada telif etme yahut bu mümkün değilse içlerinden birini tercihe gitme ihtiyacı günümüzde İslam alimlerini özelde ise tefsir araştırmacılarını ilmi bir metot geliştirmeye ve çeşitli çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmaların her biri incelediğinde yukarıda aktardığımız tanımın daha uygun olacağı anlaşılacaktır. Çünkü Mukayeseli Tefsir Metodu'nun esas hedefi müfessirlerin ihtilaflı görüşlerinden birinin tercih edilmesi yerine, ihtilaf sebebi olan çeşitli görüşlere önem vererek delilleriyle birlikte ilmi bir metotla incelemektir. Sadece bir görüşün tercih edilmesi farklı görüşlerin irdelenmesinin ihmaline sebep olmaktadır. Bundan dolayı Mukayeseli Tefsir Metodu'ndaki öncelik ihtilaflı görüşlerin derlenerek her birinin ilmi gerekçelerini anlamaya çalışmaktır. Her ne kadar bazı durumlarda tercih kaçınılmaz olsa bile her defasında şart değildir. Çünkü müfessirler arasında ihtilaflı gibi gözükse birçok yorum detaylı bir şekilde incelendiğinde aralarındaki farklı görüşlerin sanıldığı kadar derin olmayıp tek bir noktada birleştirilmesinin mümkün olduğu görülecektir. Nitekim telif etmenin mümkün olmadığı durumlarda ilmi esaslara dayanarak görüşlerden birinin tercih edilmesi bu metotta da imkan dahilindedir. Fakat araştırmacı gerekli tetkikler yapılmadan tercihe gidilmesinin ilmi bakımdan sıhhatli olmadığını düşünmektedir.

Mukayeseli Tefsir Metodu'nun sınırlarına değinecek olursak, tercih ettiğimiz tanımdan da anlaşılacağı üzere bu metotta sadece Kur'an-ı Kerim'de belirli ayetler üzerine başta Sahabe-i Kiram olmak üzere İslam alimlerinin ve müfessirlerin beyan ettikleri görüşler mukayese edilmektedir. Zira şu hususlar bu metodun sınırları dışındadır:

- Müfessirlerin yöntem ve eğilimlerini karşılaştırmak.

¹⁴ Nusayrat, "et-Tefsîru'l-mukâren İşkeliyyetu'l-mefhum", 56.

- Aralarında ihtilaf olduğu düşünölen ayet ve hadisleri karşılaştırmak.
- Kur'an-ı Kerim ve diğör semavi kitapları karşılaştırmak.
- Bir konudaki çeşitli ayetler üzerine müfessirlerin görüşlerini karşılaştırmak.¹⁵
- Kıraat ilminde yer verilen bir ayet üzerine nazil olan birden çok okuyuşun mana farklılıklarını karşılaştırmak.
- Bir ayet üzerine yapılan lafızları farklı ama manaları aynı olan görüşleri karşılaştırmak.¹⁶
- Surelerin ismi, ayet sayısı, ve aralarındaki anlam münasebetleri üzerine yapılan görüşleri karşılaştırmak.
- Müfessirlerin doğrudan ayetin manasıyla ilgi olmayan görüşlerini karşılaştırmak.
- Ayetin bağlamı dışında şer'an hiçbir karşılığı olmayan birbirinden farklı mezhebi taassupla söylenmiş batıl sözleri karşılaştırmak.
- Mubhemâtu'l-Kur'an olarak bilinen Kur'an'da müphem olarak zikredilen Yüce Allah'ın ismini zikretmediğı peygamber, kişi, yer ve benzeri şeyler üzerine söylenen görüşleri karşılaştırmak.¹⁷
- Hz. Peygamber (sav)'in bir ayet üzerine yaptığı tefsir rivayetleri veya müfessirlerin üzerinde icma ettikleri konular.
- Manaya delaleti kesin olup sadece tek bir açıdan tefsir edilebilecek ayet-i kerimeler.¹⁸

2. Mukayeseli Tefsir Metodunun Uygulanışı ve Prensipleri

Akademik çalışmalarda araştırmanın yöntem basamaklarının sistematik olarak önceden belirlenmesi araştırmanın seyrine olumlu manada katkı sunar. Zira ilmi sonuçlara varabilmek için öncelikle problemin açık bir şekilde dile getirilmesi, sonrasında ise gerekli

---

¹⁵ Burada karşılaştırılan belirli bir ayet üzerine beyan edilen müfessirlerin görüşleri yerine Konulu Tefsir Metodu'nda olduğu gibi herhangi bir konunun Kur'an'da nasıl ele alındığı hususudur. Bu araştırma Mukayeseli Tefsir Metodu'nun sınırları dışında tutulmalıdır.

¹⁶ Bu tarz lafızlar Nezair ilminin konusudur.

¹⁷ Bu hususlar ancak sahih yolla gelen rivayetlerle bilinebilir.

¹⁸ Nusayrat, "et-Tefsiru'l-mukaren İşkeliyyetu'l-mefhum", 47-54; Fir'avn, "et-Tefsiru'l-mukaren dirase nazariyye ve't-tatbik 'ala suretu'l-Fatiha", 41-44.

verilerin toplanıp analiz edilerek bir sonuca gidilmesi gerekir. Ancak bu yöntemlerle akademik açıdan sağlıklı bir araştırma yapmak mümkündür. Bu sebeple çalışmamızda ele almış olduğumuz Tefsir ilminin bir çeşidi olan Mukayeseli Tefsir Metodu'nun da başarılı bir sonuç verebilmesi için bu alanın araştırmacıları tarafından yöntem basamakları ve kaideleri oluşturulmaya çalışılmış ve bu hususta da çeşitli görüşler belirtilmiştir.

Mukayeseli Tefsir Metodu yeni bir yöntem olduğu için, araştırma metodlarının da tam olarak istikrara kavuştuğu söylenemez. Bu yeni metod hakkında tefsir akademisinde birçok kimse hem araştırma metodları, hem de bunların tatbiki hususunda akademik çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar ışığında burada Mukayeseli Tefsir Metodu'nun araştırma basamakları ile tatbikinde dikkat edilmesi gereken hususlar genel olarak aktarılıp bu metodun önem ve hedeflerinden bahsedilecektir.

2.1. Araştırma Basamakları

Mukayeseli Tefsir Metodu'ndan maksat, Kur'an-ı Kerim'deki herhangi bir ayet üzerine müfessirlerin beyan ettikleri farklı görüşlerin ilmi bir metotla derinlemesine incelenmesidir. Bunun için ise aşağıdaki basamaklar takip edilmelidir:

Öncelikle üzerinde birden çok farklı görüş beyan edilen ayet veya ayet-i kerimeler tespit edilir. Belirlenen bu ayet/ayetlerle ilgili müfessirlerin birbirinden farklı görüşleri toplanır. Bunu yaparken daha sağlıklı bir sonuç alabilmek için Taberi tefsiri¹⁹ gibi temel tefsirler esas alınmalıdır. Çünkü bu tefsirlerde çoğunlukla bir ayet hakkındaki ana görüşler bir araya getirilip sunulmaktadır. Bu görüşler tasnif edilirken her bir görüş öncelikle kısaca açıklanır sonrasında ise görüşün sahibi tespit edilir.

Bu aşamalardan sonra her bir görüş sahibiyle birlikte açıklanarak yazılıp, görüşlerin delillerine geçilir ve deliller tek tek ele alınarak analiz edilir. İlgili tefsir görüşünün delilleri incelenirken eğer hadis-i şerif ise hadis tahric edilir, sıhhat derecesi belirlenir ve hadisin metnine ve senedine dair değerlendirmeler araştırılıp paylaşılır.

¹⁹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi' u'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000).

Eğer delillerde veya görüşün içerisinde izaha ihtiyaç duyulan kelime, tabir veya ıstılahlar var ise bunlar ilgili eserler üzerinden açıklanır.

Her bir görüş delilleriyle birlikte analiz edilip değerlendirildikten sonra ayetle ilgili ihtilaf edilen hususlar belirlenir. Belirlenen ihtilafın sebepleri tek tek ele alınıp tespit edilen veriler üzerinden tartışılır. Araştırmanın son basamağında ise eğer müfessirlerin görüşlerini mutabık bir nokta üzerinde birleştirme imkanı varsa bu gerçekleştirilir, eğer böyle bir ihtimal söz konusu değilse tercih edilen görüş sebebiyle birlikte açıklanır.²⁰

2.2. Araştırma Kaideleri

Müfessirler Mukayeseli Tefsir Metodu'nun bir disiplin içerisinde olması için bazı kaideler oluşturmuşlardır. Bu metodun tatbikinde dikkat edilmesi gereken bu kaideleri şöyle sıralayabiliriz:

- Mukayeseli Tefsir Metodu'nu kullanan bir araştırmacının, tefsir alanında mütehassıs olması gerekir. Çünkü bu alanın uzmanlarının konuyu değerlendirmeleri daha verimli olacaktır. Zira tefsir ilminin inceliklerine vakıf olamayan bir kişinin, ayet üzerindeki ihtilafı doğru bir şekilde analiz etmesi beklenemez.
- Yine bu metotla ilmi bir çalışma yapacak olan müfessir, farklı görüşler arasında mukayese yaparken bunları çok dikkatli bir şekilde incelemeli ve aralarındaki farkları kavrayıp anlaşılır bir şekilde sunmalıdır.
- Görüşleri ve bu görüşlerin delillerini ele alıp değerlendirirken kullanılan üsluba oldukça dikkat edilmeli, her bir görüşe saygı duyulmalı, mezhebi veya fikri taassuptan kaçınılmalıdır.
- Her bir görüşü ve delilini ele alırken kaynakların doğru bir şekilde belirtilmesi oldukça önemlidir.
- Müfessirlerin ayet/ayetler hakkında beyan ettikleri görüşleri derlerken şaz ve ihtilaf kapsamında olamayan görüşlere dikkat edilmeli ve bunlar değerlendirilmeye alınmamalıdır.

---

²⁰ Fir'avn, "et-Tefsiru'l-mukaren dirase nazariyye ve't-tatbik 'ala suretu'l-Fatiha", 60-62; Meşni, "et-Tefsiru'l-mukaren dirase ta'siliyye", 180- 184.

- İlgili görüş veya görüşün delili üzerine muteber kaynaklarda belirtilen görüşler araştırılmalı ve değerlendirmenin sonucunu etkileyecek olanlar paylaşılmalıdır.
- Araştırmanın sonucunda görüşleri telif etmeye öncelik verilmesi buna imkan yoksa ilmi bir delile dayanarak tercihe gidilmelidir. Ayrıca yapılan tercihin en doğru tercih olduğu iddiasından kaçınılıp görüşlerin içerisindeki en kuvvetli görüş olduğu belirtilerek diğer görüşler değersiz kılınmamalıdır.²¹
- Araştırmanın sonucunda görüşleri telif etmeye öncelik verilmesi buna imkan yoksa ilmi bir delile dayanarak tercihe gidilmelidir. Tercihe gidilirken Tefsir usulü içerisinde oluşturulan tefsir ve tercih kaidelerinden istifade edilerek tercihe ilmi bir çerçeve kazandırılmalıdır. Ayrıca yapılan tercihin en doğru tercih olduğu iddiasından kaçınılıp görüşlerin içerisindeki en kuvvetli görüş olduğu belirtilerek diğer görüşler değersiz kılınmamalıdır.²²

2.3. Araştırmanın Önemi ve Hedefleri

Mukayeseli Tefsir Metodu, Kur'an'ı Kerim'le ilgili konuların daha detaylı, kapsamlı ve sistematik bir yöntem dahilinde incelenmesini sağlamaktadır. Zira bir müfessir telif ettiği tefsirinde müfessirlerin üzerinde ihtilaf ettiği hususları müstakil bir çalışmada ele aldığı gibi derinlemesine inceleme imkanı bulamamaktadır. Bu metot ile hadis, kelam, fıkıh ve dil bilimleri gibi farklı ilimlerden elde edilen bilgiler ışığında araştırmacıya bir tefsir melekesi kazandırılarak ayetler ile ilgili Yüce Allah'ın muradına erişmek hedeflenmektedir. Böylelikle tefsir sahasında araştırma yapan kişilere bir bütün olarak İslami ilimlerin her dalından istifade etme becerisi kazandırılacaktır. Tüm bunların yanı sıra araştırmacı Kur'an-ı Kerim'de ihtilaf edilen ayetlerin manaları, hükümleri ve hikmetleri üzerine tefekkür etme imkanı bulacaktır.

²¹ Fir'avn, "et-Tefsiru'l-mukâren dirase nazariyye ve't-tatbik 'ala suretu'l-Fatiha", 62; Meşni, "et-Tefsiru'l-mukâren dirase ta'siliyye", 184-186.

²² Bu konuda şu eserlerden istifade edilebilir bk. Hüseyin b. Ali b. Hüseyin el Harbi, *Kavâidü't-tercîh inde'l-mufessirîn*, 2 c, (Riyad: Dâru'l-Kâsım, t.y.); Abdurrahman Hasan Habenneke Meydânî, *Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emseli li-Kitâbillâhi Azze ve Celle* (Şam: Dâru'l-Kalem, 2009); Musaid b. Süleyman b. Nâsir Tayyar, *Fusûl fî Usuli't-Tefsir* (Riyad: Dâru'n-Neşri'd-Düvelî, 1993); Halid b. Osman Sebt, *Kavâidü't-Tefsir Cem'an ve Dirâseten* (Kahire: Dâru İbni Affân, 2013).

Araştırmacıya, ilmi kaideler ışığında serdedilen farklı görüşler arasında mukayesede bulunma becerisi kazandırılarak müfessirler arasındaki ihtilaf sebeplerini belirleyebilme imkanı sağlanacaktır. Bununla birlikte hedeflenen bir diğer amaç, tefsir ilmindeki problemleri çözme becerisi ve donanımı kazandırılarak Kur'an ayetleri üzerindeki bazı soruların cevaplandırılmasıdır. Bu metotla tefsir müktesebatı içerisindeki bazı mesnetsiz ve zayıf görüşler ortaya çıkartılıp bunların ayetlerin tefsiri üzerindeki yanıltıcı etkileri belirtilmiş olacaktır.

Kur'an-ı Kerim üzerine yapılan araştırmalarda ilmi bir metot takip etmenin önemi anlaşılacak ve çağın gereklilikleri kapsamında ortaya çıkan soruların cevaplandırılmasında Kur'an'ın rolünün daha da artması sağlanacaktır.²³ Yukarıdaki değinilen hedeflerin yanı sıra bu alandaki çalışmalar incelendiği takdirde Mukayeseli Tefsir Metodu'nun önemi ve günümüzde bu metotla yapılacak çalışmalara olan ihtiyaç açık bir şekilde anlaşılacaktır.

3. Mukayeseli Tefsir Metodu'nun Uygulamalı Örneği

Araştırmacının önceki bölümlerde tanımı ve yöntemi üzerine açıklamalar yapmış olduğu bu yeni tefsir çeşidini daha anlaşılır kılmak için bu bölümde Haşr Suresi 6. ve 7. ayetleri hakkında müfessirlerin belirtmiş oldukları birbirinden farklı görüşler, delilleriyle birlikte Mukayeseli Tefsir Metodu çerçevesinde incelenecektir. Ancak öncesinde kısaca Haşr Suresi'ni tanıtmamızın, konunun anlaşılmasına katkı sunacağı kanaatindedir.

3.1. Haşr Suresi

Mushaftaki sıralamaya göre 59. sırada yer alan, nüzul sıralamasına göre ise Beyyine Suresi'nden sonra ve Nasr Suresi'nden önce 98. sırada nazil olan Haşr Suresi 24 ayetten oluşmaktadır. Sure Medine'ye hicretin dördüncü yılında ve Uhud savaşından altı ay kadar sonra Benî Nadîr'in Medine'den çıkartılması akabinde indirilmiştir.²⁴ Surenin isimlendirmesi ise ikinci ayetinde geçen toplanak manasındaki "haşr" kelimesinden gelmektedir. Abdullah İbn-i

²³ Firavn, et-Tefsiru'l-Mukaren beyne'n-Nazariyye ve't-Tatbik, 57-60; el-Meşni, et-Tefsiru'l-Mukaren Dirase Ta'siliyye, 189-191.

²⁴ Muhammed et-Tahir b. Muhammed İbn Aşur, et-Tahrir ve't-Tenvir (Tunus: ed-Daru't-Tunusiyye, 1984), 7/63.

Abbas'a göre bu sure Benî Nadîr²⁵ ile yapılan savaş hakkında indirilmiştir. Bu yüzden sureye Nadîr Suresi de denilmiştir.²⁶

Yüce Allah bu sureye göklerde ve yerde bulunan her şeyin kendisini tesbih ettiği beyanı ile başlayarak insanları Benî Nadîr'in akibetinden ibret almaya çağırılmaktadır. Zira onlar sağlam kaleler ve maddi imkanlar içerisindeyken böyle kolaylıkla sürgün edilmeyi asla beklemiyorlardı. Sure Müslümanların savaş yapmadan elde ettikleri bu başarının kendilerine Allah'ın bir lütfu olduğu kadar, emirlerine karşı gelenler içinde bir cezalandırma olduğunu bildirmektedir. Surenin devamında ise savaşılmadan elde edilen ganimet mallarının kimlere taksim edileceği açıklanıyor. Sonrasında sürgün öncesinde münafıkların gizlice Yahudilerle kurmuş oldukları münasebetler eleştirilerek Müslümanlar münafıklara karşı takınmaları gereken tavırlar konusunda uyarılmaktadır. Surenin son bölümüne gelindiğinde, cennet ehli ile cehennem ehlinin eşit olmayacağı ve cennet ehlinin mutlaka kurtuluşa ereceği haber verilip, Yüce Allah'ın en güzel isimlerinin beyanıyla tamamlanıyor.

Bu kısa özetin yanı sıra surenin bu makale için önemi bir sonraki başlıkta değinileceği üzere 6. ve 7. ayetlerine dair müfessirlerin birçok husustaki ihtilaflarıdır. Bu minvalde öncelikle 6. ayette zikredilen ele geçirilen ganimetlerin yeri ve zamanı hakkında iki farklı görüş bildirilmiş, sonrasında ise bu iki ayet-i kerimenin tek bir hükmü mü yoksa farklı iki hususu mu içerdiği müfessirler tarafından tartışılmıştır. Ayrıca üçüncü bir görüş olarak ayetlerde zikredilen feyin taksimi meselesinin Enfal Suresi'nin 41. ayetiyle nesh edildiği iddia edilmiştir. Tüm bu tartışmalar delilleriyle birlikte Mukayeseli Tefsir Metodu'na göre ele alınarak incelenecektir.

---

²⁵ Beni Nadir Medine'de bulunan üç Yahudi kabilesinin en büyüğü idi. Medine'ye iki saatlik mesafede Mekke yolu üzerindediler. Hz. Peygamber (sav) Medine'ye hicretten sonra diğer Yahudi kabileleriyle olduğu gibi onlarla da birçok hususta anlaşma yapmıştı. Özellikle İslam'ın ve Müslümanların aleyhine faaliyette bulunmamak ve düşmana yardım etmemek üzere söz vermişlerdi. Ancak Medine'deki münafıklar ve Mekkeli müşriklerle Müslümanların aleyhine iş birliği yaptılar. Detaylı bilgi için bk. Ebu Muhammed Cemalüddin Abdülmelik b. Hişam b. Eyyüb el-Himyeri el-Meafiri İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye* (Kahire: Mektebetü Mustafa, 1955), 3/199.

²⁶ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhari, *el-Câmiu's-sahih* (Daru Tavki'n-Necat, 1422), "Tefsîru'l-Kur'an", 4883.

3.2. Haşr Suresi 6. Ayetin Mukayeseli Tefsiri

وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَيِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.

Ayet-i kerimede Sahabe-i Kiram Hz. Peygamber (sav)'den, önceki muharebelerde ganimetleri paylaştırdığı gibi fey olarak ele geçirilen malların da paylaşırmasını istediler. Bunun üzerine Yüce Allah el-çisine bu ayeti indirerek ganimet ve fey arasındaki farkı belirterek feyin taksimini Hz. Peygamber (sav)'e tevdi etti. Lügatte dönmek, çevrilmek manalarına gelen fey kelimesi, terim olarak Müslüman olmayanlardan savaşmadan elde edilen veya elde edilmesinde zorluk olmayan mallara denmiştir. Buna göre ganimet ise savaşarak elde edilen mallara denmektedir. Bu ayet-i kerimede müfessirler arasında ihtilaf edilen husus elde edilen malların hangi muharebede ve kimden alındığı üzerinedir. Bu konuda iki görüş vardır:

Birinci görüşe göre ilgili ayet, Benî Nadîr ve onların arazileri hakkında indirilmiştir. Taberi, İbn Atiyye, İbnu'l-Arabi, Kurtubi ve Alusi'nin de içlerinde bulunduğu müfessirlerin çoğunluğu bu görüşü benimsemişlerdir.²⁷

Bu görüşe sahip olanların iki delili vardır. Bu konudaki birinci delil, Sahihayn'da yer alan Said bin Cübeyr'in Abdullah bin Abbas'a Haşr Suresi'nin kimler hakkında nazil olduğunu sorduğu rivayettir. Abdullah İbn-i Abbas (ra) da cevaben bu surenin Benî Nadîr hakkında nazil olduğunu bildirmiştir.²⁸

Bu konudaki ikinci delil ise ayette geçen "منهم" zamirinin Haşr suresinin ikinci ayetinde geçen "هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ" (O, kitap ehlinde inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır) ehli kitaba rücu etmesidir.²⁹ Her ne kadar her iki muharebede de ehli kitapla karşı karşıya gelirse de Benî

²⁷ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, 22/518; İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-veciz*, 5/286; Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh İbnu'l-'Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. 3 (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 4/214; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/10; Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdullah el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî* (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1994), 14/239.

²⁸ Buhari, *el-Câmiu's-sahîh*, "Tefsirü'l-Kur'an", 4883.

²⁹ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 27/63.

Nadîr Gazvesi hicri 4. yılda, Fedek hadisesi³⁰ ise hicri 6. yılda cereyan etmiştir. Bu yüzden burada ehli kitaptan kasıt Benî Nadîr'dir. Ayrıca ayetin devamındaki "ilk toplu sürgünde" ifadesi de bu görüşü desteklemektedir. Nitekim Benî Nadîr hadisesinde Yahudiler Medine'den sürülürken Fedek hadisesinde sürgün olmamıştır.

İkinci görüşe göre ise ilgili ayet, Benî Nadîr hadisesi hakkında nazil olmayıp aksine Fedek arazisi hakkında nazil olmuştur. Bu görüş Razi tefsirinde geçmekle birlikte Razi tarafından kimseye nispet edilmemiştir. Bu görüşe sahip olanların delili ise şudur: Benî Nadîr gazvesinde Müslümanlar ayette zikredilenin aksine atlar ve develer üzerindeyken Benî Nadîr'i muhasara etmişlerdi Ancak Fedek ahalisi, Fedek'ten savaşmadan ayrılmış ve onların arazileri ve evleri savaşız olarak Hz. Peygamber'in (sav) eline geçmişti. Bundan dolayı Hz. Peygamber (sav) Fedek arazisinin gelirinden, kendisinin ve geçimini sağlamak zorunda olduğu kimselerin nafakasını alır, kalanını savaş için silâh ve teçizat giderlerine harcardı.³¹

3.2.1. Ayet Hakkındaki Görüşlerin Değerlendirmesi

Haşr suresi 6. ayeti üzerine müfessirlerin yapmış oldukları görüşler delilleriyle birlikte düşünüldüğünde ayetteki ihtilafın ayetin sebebi nüzülü üzerine olduğu görülmektedir. Nitekim ayette elde edilen ganimetler için "siz at ve deve koşturmuş değilsiniz" buyurulması bazı müfessirlerin bu ayetin savaşmadan elde edilen Fedek arazisi üzerine nazil olduğunu düşündürmüştür. Diğer taraftan Haşr Suresi'nin Benî Nadîr hakkında nazil olması ve bu konuda sahih rivayetlerin bulunması cumhur müfessiri bu ayetin Benî Nadîr hakkında nazil olduğu görüşüne sevk etmiştir.

³⁰ Fedek, Medine'ye yaya olarak iki veya üç günlük mesafede olup Medine ile Hayber arasında bulunan Yahudilerin yaşadığı bir köydür. Hz. Peygamber hicretin yedinci yılında onları İslam'a davet etti. Ancak İslam'ı kabul etmeyip topraklarının yarısını Hz. Peygamber'e vermek karşılığında barış yaptılar. Böylece bu topraklar savaş yapılmadan elde edilmiş oldu. Detaylı bilgi için bk. Ebu Abdillâh Şihabüddin Yakut b. Abdillâh Hamevi Bağdadi Rûmî Yakut Hamevi, *Mucemü'l-büldan* (Kahire: Matbaatü's-Saade, 1906), 3/855; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vakîd el-Eslemi Vakîdi, *el-Megazi* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1966), 2/706.

³¹ Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb: et-Tefsîrü'l-Kebîr* (Beyrut: Dârü l-İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1999), 29/505; Ebû Hafis Ömer b. Ali ed-Dımaşki İbn Adil, *el-Lübab fî ulumi'l-kitâb* (Beyrut: Daru'l-kütubu'l-il-miyye, 1998), 18/ 574.

Bu ayet-i kerime üzerine müfessirlerin tefsirlerde yer alan bu iki farklı görüşü delilleriyle birlikte incelenip ihtilaf sebebi belirlendikten sonra Mukayeseli Tefsir Metodu'na göre yapılması gereken şey öncelikle iki görüş arasındaki ihtilafı uzlaştırmak olmalıdır. Ayete bakıldığında verilmek istenen mesaj fey olarak savaşmadan ele geçirilen malların taksiminin savaşarak ele geçirilen ganimetlerden farklı olduğudur. Nitekim İslam kaynaklarına bakıldığında aslında hem Fedek arazisi hem de Benî Nadîr malları karşılıklı savaş yapılmadan ele geçirilmiştir. Bu yüzden aslında bu iki görüş ayetin kapsamına girmektedir. Ancak ikinci görüşün Beni Nadir gazvesini bu kapsama almayı eleştirmesi kabul edilecek bir husus değildir. Zira ayetin sebab-i nüzulü ile ilgili manası sarih ve sübutu sahih olarak gelen rivayet merfû rivayet hükmünde olup görüşler arasında önceliklidir.³² Burada genel olarak surenin Benî Nadîr gazvesi ile ilgili nazil olduğuna dair sahih rivayeti paylaştık, ayetle ilgili sebab-i nüzul rivayetini ise sonraki başlık altında inceleyeceğiz.

Ayrıca ikinci görüşteki Benî Nadîr gazvesinde Müslümanların ayette zikredilenin aksine atlar ve develer üzerinde olduğu iddiası birçok müfessirin bu ayete dair tefsirinde aksi yönde aktarılmaktadır. Örnek olarak Taberi ve Suyuti'nin tefsirlerinde Ebu Malik el-Gıfari, Katade ve ez-Zühri'den ayrı ayrı gelen rivayetlere göre Benî Nadîr'in yaşadığı yerin Medine'ye yürüme mesafesindeki yakınlığı sebebiyle sadece Hz. Peygamber (sav) süvari olarak gelmiş, Müslümanlar ise bineksizdirler.³³

Haşr suresi 6. ayetin Beni Nadir Gazvesi üzerine nazil olduğunun bir diğer delili ise ayette geçen "منهم" zamirinin aynı surenin 2. ayetindeki ehl-i kitaba rücu etmesidir. Her iki hadise de ehli kitapla ilgili cereyan etmiş olsa da ayetin devamındaki "ilk toplu sürgünde" ifadesi bu hadisenin Benî Nadîr Yahudileriyle ilgili olduğunu göstermektedir.

İlk delildeki sebab-i nüzul rivayetinin merfû rivayet olma durumunda öncelikli olma kaidesi bizi ayetin Fedek hadisesi üzerine değil de Benî Nadîr Gazvesi üzerine nazil olduğu görüşünü tercihe sevk etmiştir.

³² Sebt, *Kavâidü't-Tefsir Cem'an ve Dirâseten*, 1/58; Harbi, *Kavâidü't-tercîh inde'l-mufessîrîn*, 241.

³³ et-Taberî, *Câmi*, 22/513-515; Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyuti, *ed-Dürri'l-mensur fi't-tefsir bi'l-me'sur* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1983), 8/99.

3.3. Haşr Suresi 6. ve 7. Ayetlerin Mukayeseli Tefsiri

وَمَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رَسُولَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٦) مَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَالرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَإِنَّ السَّبِيلَ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةَ بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا أَتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (٧)

Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.(6)

Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmasının peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasakladıysa ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.(7)

Önceki bölümde ele alındığı üzere Haşr suresi 6. ayet özelinde müfessirler arasındaki ihtilaf Benî Nadîr Gazvesinde mi yoksa Fedek hadisesinde mi vuku bulduğu üzerinedir. Haşr suresi 7. ayete gelindiğinde ise müfessirler arasında ayette zikredilen feyin hükmü ile ilgili üç ayrı görüş aktarılmaktadır.

Birinci görüşe göre Haşr suresi 6. ve 7. ayetlerdeki fey hükümleri iki ayrı hükümdür. 6. ayet Benî Nadîr Gazvesiyle ilgili olup harcanmasının hükmü Hz. Peygamber (sav)'in tasarrufuna bırakılmıştır. 7. ayetteki feyin hükmü ise ayette Yüce Allah tarafından belirlenmiş olup harcanması "Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir".

Bu görüşte anlatılmak istenen husus ise Haşr suresi 7. ayette önceki ayetteki cümleden farklı olarak yeni bir cümleye başlanmaktadır. Bu duruma tefsirlerde ve belagat ilminde istinafiye cümlesi denir. Dolayısıyla Haşr suresi 7. ayette önceki ayetten farklı bir hüküm bildirilmektedir. İmam Malik ve İmam Ebu Hanife bu görüştedirler.³⁴ Ayrıca ekseri müfessirler de tefsirlerinde bu görüşü tercih

³⁴ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/10; İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 28/81.

etmektedirler. Misal olarak Taberi, İbn Atiyye, İbn'ul-Arabi, Kurtubi, Alusi, Şankiti ve Tantavi sayılabilir.³⁵

Bu görüşe sahip olanların üç delili vardır. Bu konudaki birinci delil, Sahihayn'da yer alan ve aralarında Hz. Peygamber (sav)'in Benî Nadîr ganimetiyle ilgili mirası konusunda tartışma cereyan eden Hz. Peygamber (sav)'in amcası Abbas (ra) ile Hz. Ali'ye Hz. Ömer'in bu ganimetin sadece Hz. Peygamber (sav)'e ait olduğunu söyleyerek Haşr suresi 6. ayeti delil getirdiği rivayettir. Zira Hz. Peygamber (sav) bu maldan ailesinin yıllık nafakasını harcıyor geriye kalanını ise Beytülmale koyuyordu. Onun vefatından sonra Raşid Halifeler de bu şekilde kullandı.³⁶

Bu konudaki ikinci delil ise ayetin sebab-i nüzulüne dair başta Mukatil bin Süleyman'ın Tefsiri olmak üzere birçok Hadis ve Tefsir kitabında yer alan rivayettir. Rivayette Benî Nadîr topluluğunun toprakları fethedilince Yüce Allah Haşr suresi 6. ayeti indirerek buraların tasarrufunu Hz. Peygamber (sav)'in inisiyatifine bırakmıştır.³⁷

Bu konudaki üçüncü delil ise iki ayet arasındaki üslup farklılığıdır. Nitekim Haşr suresi 6. ayette “وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ” buyurularak ganimetlerin kimlerden alındığı “مِنْهُمْ” zamiri ile belirtilerek önceki başlıkta ele alındığı üzere “onlar”dan kasıt da aynı surenin ikinci ayetinde geçtiği gibi ehli kitaptır. Haşr suresi 7. ayeti ise “مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى” diye başlayarak önceki ayetten farklı olarak ganimetlerin kimlerden alındığı “مِنْ أَهْلِ الْقُرَى” (*memleketlerin ahalisinden*) ifadesiyle açıkça belirtilmiştir. Buna göre, bu iki ayetin birbirinden farklı hükümler içerdiği üslup farklılıklarından da anlaşılmaktadır. Bu görüşünü bu şekilde delillendiren İbn Aşur ayrıca

³⁵ Muhammed el-Emin Şinkiti, *Edvau'l-Kur'an fi izahi'l-Kur'an bi'l-Kur'an* (Beirut: Daru'l-fikr, 1995), 2/55; Muhammed Tantavi, *et-Tefsirü'l-vasit li'l-Kur'ani'l-Kerim* (Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1992), 14/293.

³⁶ Buhari, *el-Câmiu's-sahih*, "Kitab Farzu'l-Humus", 3094; Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac Müslim, *el-Cami's-sahih* (Beirut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1420), "Kitabu'l-Cihad ve's-Seyr", 4674 .

³⁷ Ebü'l-Hasen el-Belhî Muḳâtil b. Süleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Süleymân*, 5 c. (Beirut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1423/2002), 4/278; Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmâil Buhari, *et-Tarihü'l-kebir* (Haydarabad: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1362), 4/315; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhâki, *es-Sünenü'l-kübra* (Kahire: Merkezu Hecr li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, 2011), 6/297; el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, 14/238.

“مِنْ أَهْلِ الْقُرَى” dan kastedilenin Fedek, Hayber ve Beni Kurayza arzileri olduğu ve bunların da Beni Nadir'den yaklaşık iki sene sonra fethedildiğini, bu yüzden Haşr suresi 7. ayetin bir önceki ayetten daha sonraki bir zamanda indirilmiş olabileceğini aktarmaktadır.³⁸

İkinci Görüş: Haşr suresinin 6. ve 7. ayetleri tek bir hüküm içermektedir. Zira 6. ayette tasarrufu Hz. Peygamber (sav)'e bırakılan fey mallarının kimlere taksim edileceği bir sonraki ayette tafsilatlı bir şekilde açıklanmaktadır. Yani Haşr suresinin 7. ayeti önceki ayeti açıklamak üzere indirilmiştir. Bu görüşü benimseyen müfessirler ise Zemahşeri, Beydavi, Razi, Ebu Hayyan, İbn Kesir, Ebu's-Suud ve Şevkani'dir.³⁹

Bu görüşe sahip olanların delili ise 7. ayetin başına muğayret/farklılık ifade eden atıf harflerinden “vav” harfinin getirilmemiş olmasıdır. Bunun sebebi ise iki ayet arasında anlam bakımından bir bütünlük olmasıdır.⁴⁰ Buna göre Şevkani altıncı ayetteki “مِنْهُمْ” yerine yedinci ayette “مِنْ أَهْلِ الْقُرَى” getirilmesinin sebebinin bu hükmün sadece Benî Nadîr'e has kılınmadığını göstermek için olduğunu belirtmiştir.⁴¹ Ayrıca İmam Şafii de bu iki ayetin bir bütünlük oluşturduğu görüşündedir.⁴²

Üçüncü Görüş: İslam'ın ilk dönemlerinde ganimet sadece Haşr Suresi 7. ayette belirtilen kimselere harcanıyordu. Ganimetin elde edilmesinde katkısı olan savaşanlara herhangi bir şey veriliyordu.

³⁸ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 28/81.

³⁹ Cârullah Ebû'l-Kâsım Maḥmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Ḥakâiki Ğavâmidî't-Tenzîl* (Kahire: Dârü'r-Reyyân li't-Türâs, 1407/1987), 4/502; Nâsiruddin Abdullah b. Ömer el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, ed. Muhammed Abdurrahman Maraşlı (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1418), 5/319; Razi, *Mefâtîhu'l-ġayb et-tefsîru'l-kebîr*, 10/507; Esîrüddîn Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-Muhît* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1420/1999), 10/140; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azim*, 4/308; Muhammed b. Muhammed el-İmâdî Ebû's-Suûd, *Tefsîrû Ebi's-Suûd el-Müsemma İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), 8/227; Muhammed b. Alî eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr* (Dârü İbn Kesîr; Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, 1431), 5/237.

⁴⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/502; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 5/319; Ebû'l-Berekât en-Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, ed. Yusuf Ali Bedyevi (Beyrut, 1998), 4/352; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 5/237.

⁴¹ Muhammed b. Alî eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr* (Dârü İbn Kesîr; Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, 1431), 5/235.

⁴² el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/10.

Ancak Enfal Suresi 41. ayetle⁴³ birlikte Haşr Suresi 7. ayet neshedilerek ganimetlerin beşte biri ayette ifade edildiği üzere “Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara” verilmeye ve geriye kalan beşte dördü ise ayetin işaretiyle savaşanlara dağıtılmaya başlandı. Bu görüşü benimseyenler Yezid b. Ruman, Katade ve İmam Malik’tir.⁴⁴

Bu Görüşe sahip olanların delili ise Arapların fey isimlendirmesini genel manada ganimetler için kullanıyor olmasıdır. Kafirlerden alınan her türlü ganimet malına fey denmekteydi. Bu yüzden ganimet ile fey aynı anlamlara gelmektedir. Bundan dolayı Haşr Suresi 6. ve 7. ayetlerde zikredilen husus ile Enfal Suresinde zikredilen husus aynıdır. Enfal 41. ayet Haşr Suresindeki ilgili ayetleri nesh etmiştir.⁴⁵

3.3.1. Ayet Hakkındaki Görüşlerin Değerlendirmesi

Haşr suresinin 6. ve 7. ayetleri üzerine müfessirlerin yapmış oldukları görüşler delilleriyle birlikte düşünüldüğünde buradaki ihtilaf araştırmacının görebildiği kadarıyla iki sebebe dayanmaktadır. Birincisi bu iki ayetin tek bir hükmü mü yoksa iki ayrı hükmü mü içerdiği noktasındadır. Tek bir hükmü içerdiğini benimseyenler iki ayet arasında atıf harfi olmadığını bu sebeple 6.ayette tafsilata girilmeyen feyin taksimi konusunun 7. ayetle açıklandığını delil getirmişlerdir. İki ayrı hüküm olduğunu benimseyenler ise sebab-i nüzul rivayetlerini delil getirerek bu iki ayetin iki ayrı anlam ve hüküm içerdiği görüşündedirler.

İkinci sebep ise fey ve ganimet kavramları üzerinedir. Nitekim bu iki kavramın aynı anlama geldiğini savunanlar Haşr Suresindeki ayetlerin Enfal Suresinin 41.ayetiyle nesh edildiğini iddia etmişlerdir. Ancak bu husus pek çok müfessir tarafından eleştirilmiştir. Çünkü Enfal Suresindeki bu ayet Bedir Savaşıyla ilgili olarak nazil olmuştur ve Beni Nadir Gazvesi de Bedir Savaşından yaklaşık iki

⁴³ “وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ” (Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir”)

⁴⁴ et-Taberî, *Câmi*, 22/517; İbn Atıyye el-Endelüsi, *el-Muharreru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-'aziz*, 5/286; el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 18/11; Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, ed. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422), 2/600-603.

⁴⁵ Şınkıtî, *Edoau'l-Kur'an fi izahi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*, 5/315-316.

sene sonra meydana gelmiştir. Bu sebeple zaman olarak önce indirilmiş olan bir ayetin ileriki bir zamanda indirilen ayetleri nesh etmesi söz konusu olamaz.⁴⁶ Fey ve ganimeti iki farklı kavram olarak ele alanlar ise Haşr Suresindeki ayetleri savaşılmadan elde edilen mallar olarak görerek fey olarak kabul etmiş, Enfal suresindeki ilgili ayeti ise savaşılarak elde edilen mallar olarak görmek suretiyle ganimet kapsamına almışlardır. Bu sebeple bu iki suredeki ayetler arasında irtibat kurmayı neshi reddederek Haşr suresindeki ayetleri muhkem olarak kabul etmişlerdir.

Haşr suresinin 6. ve 7. ayetleri üzerine müfessirlerin tefsirlerde yer verdiği bu üç farklı görüş delilleriyle birlikte incelenip ihtilaf sebepleri belirlendikten sonra Mukayeseli Tefsir Metodu'na göre yapılması gereken şey öncelikle bu görüşler arasındaki ihtilafı uzlaştırmak olmalıdır. Ancak üçüncü görüşteki nesh iddiası öncelikle Enfal Suresi 41. ayetin Haşr Suresindeki ayetlerden zaman olarak önce indirilmiş olması nedeniyle ayetler arasındaki nesh ihtimal dışı kalmaktadır. Ayrıca bu iki suredeki ayetlerin muhkem olarak kabul edilip bu minvalde amel edilmeye müsait olması da neshe imkan vermemektedir. Nitekim cumhur ulema eğer iki ayetle ayrı ayrı amel etmek mümkünse burada neshe imkan olmadığı kaidelerini benimsemiştir.⁴⁷ Bu sebeple ilk iki görüş ile neshi savunan üçüncü görüş arasında bir uzlaşma görülememektedir.

Birinci görüşte Haşr suresi 6. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak Sahihayn'da rivayet edilen ve Hz.Ömer'in bu ayetin Beni Nadir Gazvesi ile ilgili nazil olup elde edilen malların tasarruf yetkisinin Hz. Peygamber (sav)'e bırakıldığını naklettiği rivayet pek çok müfessir ve mezhep imamı tarafından sonra gelen ayetten farklı bir hüküm içerdiği kanısını oluşturmuştur. Her iki ayetin sure içerisinde peş peşe gelmesi ve ikisinin de fey konusundan bahsetmesi iki ayetin tek bir hüküm ifade ettiği izlenimi vermiş olsa da burada ilk iki görüş arasındaki ihtilaf görebildiğimiz kadarıyla ayetlerin nüzul sebeplerine dayanmaktadır. Birinci görüşün sahih bir sebab-i nüzul rivayetiyle delillendirilmesi araştırmacıyı bu iki ayetin iki farklı hüküm içerdiği görüşünü benimsemeye sevk etmiştir.

⁴⁶ Menna' Kattan, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998), 1/237.

⁴⁷ Ebû Cafer en Nehhas, *en-Nasih ve'l-mensuh* (Kuveyt: Mektebetü'l-Felah, 1988), 3/12.

Sonuç

Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim tefsirlerinde sıkça karşılaşılan bir veya birden fazla ayete dair müfessirlerin aktarmış oldukları ihtilaflı görüşlerin ilmi bir metotla nasıl inceleneceği genişçe ele alındı. Tefsirlerdeki bu ihtilafların ilmi bir metotla incelenme ihtiyacı son dönemde özellikle Arap dünyasında et-Tefsîru'l-Mukâren adıyla yeni bir tefsir çeşidinin oluşmasını sağlamıştır. Araştırmacı çalışmada öncelikli olarak bu yöntemin tanımı üzerine yapılan tartışmaları ele alarak bu husustaki kanaatini belirtti. Sonrasında ise Mukayeseli Tefsir Metodu olarak tercüme ettiği bu metodun sınırları, yöntem basamakları, kaideleri ile önem ve hedeflerini aktardı.

Mukayeseli Tefsir Metodu'nda öncelik ihtilaflı görüşlerin derlenerek her birinin ilmi gerekçelerini anlamaya çalışmak olmalıdır. Bu yöntem denenmeden doğrudan içlerinden birini tercih etmek ilmi açıdan sağlıklı sonuçlar doğurmamaktadır. Araştırmacı çalışmasında Mukayeseli Tefsir Metodu'nun uygulamasına dair Haşr Suresinin 6. ve 7. ayetleri üzerine fey konusunda müfessirlerin farklı görüşlerini ele aldı. Müfessirlerin bu ayetlerdeki ihtilaf ettikleri husus her iki ayetin de tek bir hükmü mü yoksa iki ayrı hükmü mü içerdiği noktasındadır. Tek bir hükmü içerdiğini benimseyenler iki ayet arasında atıf harfi olmadığını bu sebeple 6.ayette tafsilatına girilmeyen feyin taksimi konusunun 7. ayetle açıklandığını delil getirmişlerdir. İki ayrı hüküm olduğunu benimseyenler ise sebab-i nüzul rivayetlerini delil getirerek bu iki ayetin iki ayrı anlam ve hüküm içerdiği görüşündedirler. Bu ayetlere dair yapılan ihtilaflarda ise araştırmacı görüşler arasında bir uzlaşmaya gidememiştir. Zira bu yöntemde de bazı durumlarda ilmi sebepler neticesinde görüşlerden birini tercihe gitmek kaçınılmaz olmaktadır. Bunun örneğini bu ayetler üzerinde görmek mümkündür. Dolayısıyla her ne kadar Mukayeseli Tefsir Metodu'nda ihtilaflı görüşler mümkün olduğunda uzlaştırılmaya çalışılsa da bazı durumlarda görüşlerden birinin tercih edilebileceği anlaşılmaktadır. Araştırmacı bu çalışmanın, tefsirlerde sıkça rastlanılan Kur'an ayetleri üzerine aktarılan farklı görüşleri ilmi bir metotla inceleme konusunda tefsir akademisine katkı sağlayacağına ve bu alanda daha fazla çalışma yapılmasına öncülük edeceğine inanmaktadır.

Değerlendirme/ <i>Review</i>	Çift taraflı kör hakemlik, dış bağımsız / <i>Double-blind, external independent.</i>
Etik Beyan / <i>Ethical Declaration</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur / <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study.</i>
Etik Bildirim / <i>Complaints</i>	dergi@milelvenihal.org
Çıkar Çatışması / <i>Conflict of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / <i>The Author declares that there is no conflict of interest</i>
Finansman / <i>Grant Support</i>	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır / <i>No funds, grants, or other support was received.</i>

Kaynakça

- Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdullah el-. *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'î'l-Mesânî*. thk. Ali Abdülbârî Atiyye. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Beyhaki, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübra*. thk. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki. Kahire: Merkezu Hecl li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, 2011.
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. nşr. Muhammed Zübeyr b. Nasr. Daru Tavki'n-Necat, 1422.
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail. *et-Tarihü'l-kebir*. Haydarabad: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1362.
- Fenisan, Suud b. Abdillâh el-. *İhtilâfu'l-müfessirîn esbâbuhû ve âsâruh*. Riyad: Merkezu'd-dirâsâti ve'l-İ'lâm, 1998.
- Feramâvi, Abdulhay Huseyn el. *el-Bidaye fi't-Tefsiri'l-mevzui*. Kahire: Matbaatu'l-hadaratu'l-arabiyye, 2. Basım, 1977.
- Fir'avn, Ravza Abdulkarim. *et-Tefsiru'l-mukaren dirase nazariyye ve't-tatbik 'ala suretu'l-Fatiha*. Ürdün: Camiatu'l-Ulumi'l-İslamiyye Alemiyye, Doktora Tezi, 2011.
- Halil b. Ahmed. *Tertibu kitabi'l-ayn*. thk. Abdulhamid Hendavi. Beyrut: Müessesetu'n-neşri'l-İslami, 2003.
- Harbi, Hüseyin b. Ali b. Hüseyin el. *Kavâidü't-tercîh inde'l-mufessirîn*. 2 Cilt. Riyad: Dârü'l-Kâsım, ts.
- Hatib, Ahmed Said el. *Mefatihu't-tefsir*. Riyad: Daru't-Tedmuriyye, 1. Basım, 2010.
- Humeydi, İbrahim b. Salih b. Abdullah el. "Mustalahu't-tefsiri'l-mukaren: Dirase nakdiyye". *Mecelletu'l-Camiatu'l-İslamiyye li'l-ulumu's-şer'iyye, Camiatu'l-İslamiyye, Medine-i Münevver* 55/200 (2022).
- İbn Aşur, Muhammed et-Tahir b. Muhammed. *et-Tahrir ve't-Tenvir*. Tunus: ed-Daru't-Tunusiyye, 1984.
- İbn Atiyye el-Endelûsi. *el-Muharreru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-'aziz*. thk. thk. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed. Beyrut: Daru'l-kütubu'l-ilmiiyye, 1422.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemalüddin Abdülmelik b. Hişam b. Eyyüb el-Himyri el-Meafiri. *es-Siretü'n-nebeviyye*. thk. thk. Mustafa es-Sekka- İbrahim el-Ebyari. Kahire: Mektebetü Mustafa, 1955.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer Kureşi. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*. thk. Muhammed Hüseyin Şemsuddin. Beyrut: Daru'l-kütubu'l-ilmiiyye, 1419.
- İbnu'l-'Arabî, Ebû Bekr Muḥammed b. Abdillâh. *Aḥkâmü'l-Ḳur'ân*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali. *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*. ed. Abdürrezzâk el-Mehdî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbî'l-Arabî, 1422.
- Kahraman, Ferruh. *Ulumu'l-Kur'an özelinde tefsirde ihtilaflar*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.

- Kattan, Menna'. *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998.
- Kûmi, Ahmed es-Seyyid el. *et-Tefsiru'l-mevzui li'l-Kur'ani'l-Kerim*. Kahire: Daru'l-hûda, 1. Basım, ts.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhîm Etfeyyîş. Kâhire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1384/1964.
- Meşni, Mustafa İbrahim el. "et-Tefsiru'l-mukaren dirase ta'sliyye". *Mecelletu's-şeria ve'l-kanûn, Camiatu'l- İmarati'l-Arabiiyeti'l-Muttehida, Kuliyetu'l-kanûn* 26 (Nisan 2006), 137-205.
- Muhammed Fethi Derini. *el-Fıkhu'l-İslami'l-mukaren mea'l-mezahib*. Şam: Menşurat camiatu Dimeşk, 1991.
- Muhammed Tantavi. *et-Tefsirü'l-vasit li'l-Kur'ani'l-Kerim*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1992.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebû'l-Hasen el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. 'Abdullâh Maĥmûd Şehhâte. 5 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1423/2002.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac. *el-Cami's-sahih*. thk. Muhammed Fuat Abdilbaki. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1420.
- Nehhas, Ebû Cafer en. *en-Nasih ve'l-mensuh*. thk. thk. Muhammed Abdüsselam Muhammed. Kuveyt: Mektebetü'l-Felah, 1988.
- Nusayrat, Cihad Muhammed Faysal. "et-Tefsiru'l-mukaren İşkeliyyetu'l-mefhum". *Mute li'l-buhus ve'd-dirasat-silsiletu'l-ulumu'l-insaniyye ve'l-ictimaiyye, Camiatu Mute* 30/1 (Haziran 2015).
- Rumi, Fehd b. Abdurrahman. *Usulü't-tefsir ve menahicîhi*, 2013.
- Sahib b. Abbad. *el-Muhit fi'l-Iüga*. Beyrut: Alemu'l-kutub, 1994.
- Said, Abdussettar Fethullah. *el-Medhal ila't-tefsiri'l-mevzui*. Mısır: Daru't-Tevzi' ve'n-neşru'l-islami, 1. Basım, 1992.
- Suyuti, Ebû'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *ed-Dürrü'l-mensur fi't-tefsir bi'l-me'sur*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1983.
- Şarkavi, Ahmed Muhammed eş-. "İhtilâfu'l-müfessirîn esbâbuhû ve davâbituh. el-Mecelletu'l-İlmiyye li-Külliyeti Usûli'd-dîn ve'd-Da've, 2004.
- Şevkânî, Muhammed b. Alî eş-. *Fethu'l-Kadîr*. thk. Dimeşk; Beyrut. Dârü İbn Kesîr; Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, 1431.
- Şınkîti, Muhammed el-Emin. *Edvau'l-Kur'an fi izahi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-fikr, 1995.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Câmi'u'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Tayyar, Musaid b. Süleyman b. Nâsir. *et-Tahrir fi Usuli't-tefsir*. Cidde: Merkezü'd-diraset ve'l-ma'lumâtî'l-Kur'aniyye bi ma'hed el-İmamu's-Şatibi, 1. Basım, 2014.
- 'Umeri, Ahmed Cemal el. *Dirasat fi't-tefsiri'l-mevzui li'l-kasasi'l-Kur'ani*. Kahire: Mektebetü'l-hancî, 2. Basım, 2000.
- Vakıdı, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vakıd el-Eslemi. *el-Megazi*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1966.

Vedat YETKİN

Yakut Hamevi, Ebu Abdillâh Şihabüddin Yakut b. Abdillâh Hamevi Bağdadi Rûmî. *Mucemü'l-büldan*. Kahire: Matbaatü's-Saade, 1906.
Zehebi, Muhammed Hüseyin. *İlmu't-tefsir*. Kahire: Daru'l-ma'arif, 1995.

***